

ПРАВО НА ЖИТТЯ

Життя – це найважливіша цінність. З точки зору будь-якої особистості життя є властивістю людини, яка не потребує ствердження. Правове забезпечення права на життя має свою історію, суспільний та індивідуальний вимір. Це фундаментальне право припустимо розглядати у двох аспектах: по-перше, як право особи на свободу від будь-яких незаконних зазіхань на життя з боку держави, її представників або приватних осіб, по-друге, як право особистості вільно розпоряджатися своїм життям.

Право на життя є основоположним людини, адже воно гарантується Загальною декларацією прав людини, в якій зазначено : «Кожна людини має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» [1]. Також стаття 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка визнає, що право кожного «має бути захищене законом», а також «ніхто не може бути позбавлений життя свавільно» [2]. І, звичайно, наш Основний Закон – Конституція України також зазначає : «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» та «Кожна особа має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» [3].

Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання вироку суду, винесеного після визнання особи винною у вчиненні злочину, за який законом передбачено таке покарання.

Позбавлення життя не розглядається як таке, що його вчинено на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: при захисті будь-якої особи від незаконного насильства; при здійсненні законного арешту або для запобігання втечі особи, яка законно тримається під вартою; при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання [4].

У статті 281 Цивільного кодексу України зазначено, що фізична особа має невід'ємне право на життя; фізична особа не може бути позбавлена життя. Вона має право захищати своє життя та здоров'я, а також життя та здоров'я іншої фізичної особи від протиправних посягань будь-якими засобами, не забороненими законом; медичні, наукові та інші дослідження можуть провадитися лише щодо повнолітньої дієздатної фізичної особи за її вільною згодою ; забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя і т. д [5].

Право на життя – це природна, невід'ємна від людини можливість захисту недоторканності життя і свободи розпорядження нею, гарантована нормами

внутрішнього законодавства і міжнародно-правовими актами [6]. Право людини на життя – це свобода людини безпосередньо реалізовувати можливості, які вона має внаслідок своєї належності до виду *Homo sapiens*, та задовольняти необхідні сутнісно-якісні біологічні, соціальні, духовні, економічні та інші потреби, неподільні із самою людиною, що об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути всезагальними [7].

Одним з аспектів права на життя є питання про застосування державою смертної кари. Дискусії щодо цього питання носять системний та тривалий характер. Це пояснюється тим, що смертна кара застосовується на протязі тривалого часу існування людського суспільства, а питання про її скасування як виду покарання гостро постало лише після легалізації на рівні конституційних положень вчення про природне право людини на життя [9]. Наприклад, у середньовічній Іспанії публічна страта – автодафе («справа віри») була обставлена дуже пишно й урочисто. Ритуал автодафе включав барвистий хід, героями якого були засуджені, одягнені в спеціальні костюми (сан-беніто), розмальовані зображеннями бісів і язиками полум'я. Попереду процесії несли опудала або намальовані зображення тих засуджених, яким вдалося втекти або померти до страти. Ці чучела спалювали так само, як і живих людей.

У Франції за Кодексом Наполеона засудженому за батьковбивство (або за посягання на життя і особу імператора) перед стратою відрубували кисть правої руки. Це положення було відмінено у 1832 р., але ще до 1958 р. Кримінальний кодекс Франції передбачав особливий ритуал страти батьковбивці: злочинець повинен був супроводитися до місця страти босоніж, у сорочці, з чорним покривалом на голові.

У нацистській Німеччині безліч смертних вироків через повішення виконувалася в берлінській в'язниці Плотцензее. Засуджених містили в наручниках в підвалі, звідки чиновник приводив їх для страти. Приміщення, де здійснювалася страта, було розділене упоперек чорною завісою, що засмикувалася при її звершенні, але іноді не приховувалася від слідуєчого чекаючого своєї черги на страту ув'язненого. У сучасному Китаї (як і у ряді мусульманських країн Близького Сходу) досі зберігаються традиції публічних страт. За даними Amnesty International, засуджених до смерті іноді провозять на вантажівках вулицями і виставляють для загального огляду на «масових мітингах для виголошення вироків», організовуваних для привертання уваги до ухвалених вироків. На таких мітингах, під час виступів, в яких засуджуються довершені злочини, засуджені до страти стоять з схиленою головою і плакатами, що висять на грудях. Після страти на стінах розклеюються плакати з вказівкою імен засуджених і пред'явлених ним звинувачень; жирний червоний знак на плакаті означає, що смертний вирок приведений у виконання. Нерідко людям дозволяють бути присутнім і при самій процедурі страти, що діє на натовп вельми збудливо, і приводить до різних ексцесів [10].

В Україні смертна кара була відмінена в 2001 році. Але ще одним проблемним питанням права на життя є можливість проведення абортів. В багатьох країнах, особливо в тих, де католицька церква має сильні позиції, право на життя як таке розглядається у якості підстави для заборони абортів.

При розгляді даної проблеми особлива роль відводиться з'ясуванню двох ключових питань: по-перше, це виникнення моменту права на життя, а, по-друге, це визначення, що є людський плід, а що є власне людина. В Україні проведення абортів не заборонено, проте виставляється ряд обмежень. Але, незважаючи на це в нашій державі щорічно їх проводиться близько 800 тисяч. І це в умовах демографічної кризи [9].

Замість смертної кари альтернативою стало покарання – довічне позбавлення волі (5 квітня 2001 року, коли Верховна Рада прийняла новий Кримінальний кодекс України). Заборона смертної кари є наслідком конституційного захисту права на життя

Отже, людське життя — неповторне й унікальне. Право на життя є найпершим правом людини, без нього втрачають усілякий сенс інші її права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна Декларація прав людини. – К., 1995.
2. Д. В. Скринька Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./ Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. – К.:Знання України, 2004 – Т.2 – 812 с.
3. Конституція України. – К.: Юрінком, 1996.
4. Галюк В. В. Курс цивільного та сімейного права України (у питаннях і відповідях): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. В. В. Галюк, О. Х. Юлдашев. – К.: МАУП, 2005. – 240 с.
5. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). –2003. – № 40-44.
6. Кальченко Н.В. Гражданские права человека: современные проблемы теории и практики: Монография / Под ред. Ф.М. Рудинского. – Волгоград, 2004. – 187 с.
7. Рогова О.Г. Право на життя в системі прав людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. / О.Г. Рогова. – Х., 2006. – 21 с.
8. Малиновский А. Имеет ли человек право на смерть / А. Малиновский //Российская юстиция. – 2002. – № 8. – 54-55 с.
9. Малишев, О. В. Право людини на життя: Конституційно-правовий аспект /О. В. Малишев // Економіка. Фінанси. Право: Щомісячний інформаційно-аналітичний журнал . 2005 . – №3 . – 30-34 с.
10. Козлов П.П. Режим виконання кримінальних покарань: монографія / П.П. Козлов, Ю.В. Нікітін, Л.О. Стрелков. – К. : КНТ, 2008.